

ÓZER ÁGNES

KOCSMA, VENDÉGLŐ, KÁVÉHÁZ

Adalék Újvidék vidámabb arcának történetéhez

...a 19. század második felében Újvidék kocsmái és vendéglői a szerb kultúra

„New York”-jává,
„Abbáziá”-jává és
„Japán kávéház”-ává léptek elő.

Előtörténet...

■ Minden városnak, így Újvidéknek is sajátos a története. A mai modern város a középkori Ó-Péterváradja és Vásáros-Váradnak is nevezett, elpusztult települések helyén, a Duna bal partján lévő romos péterváradai várnak az osztrák-török háborúk idején történt javításakor és felújításakor keletkezett (1869–1788), a dunai átkelőhely bal parti révénél. A vár újraképzése és a török végleges kiűzését elősegítő osztrák hadműveletek, a Dunán lévő hajóhid hídfőjének, a Bruckschantzának az építése 1694-ben az a történelmi pillanat, amellyel nemcsak a Pétervárad-sáncnak nevezett település, hanem a körülötte létrejövő, tevékenységükben az osztrák katonasághoz, a határőrvidékhez tartozó kisebb civil települések – a Ratzendorf, Croaten-dorf és Schwabendörfel – sorsát szinte a kezdetektől a városias irányba határozta meg. Az így kialakult Pétervárad-sánc lakói foglalkozásuk szerint jobbára kereskedők és kézművesek, többségükben szerbek, eleinte valamivel kevesebb számban németek, magyarok, sokácok, görögök és örmények voltak. Az, ami sajátosságnak számított, hogy a gyors fejlődésnek indult Pétervárad-sánc nemcsak a Monarchia területéről vonzotta a jobb életfeltételeket kereső, különböző foglalkozású személyeket, de a Török Birodalom alattvalóit is, ami a városnak az 1848-as forradalomig sajátos, orientális jelleget is kölcsönzött. Az igen dinamikus életet élő település életmódját, jellegét

– ezen belül a kocsmák, vendéglők számát – nem kismértékben határozta meg a jelentős számú katonaság hosszabb vagy rövidebb ideig tartó jelenléte.

Újvidék 1748. február 1-jén nyerte el szabad királyi városi rangját. A szabadsalomlevél 21 pontban foglalta össze a város azon jogait, amelyekről a császár és királyné lemondott az akkori, majd az új, a latin Neoplanta, a magyar Újvidék és a német Neusatz nevet is kapó Pétervárad-sánc mezőváros javára, a lakosok által összegyűjtött és a kincstárba befizetett 80 000 rajnai forint fejében. A kocsmákra és az italmérésre vonatkozó rendelkezéseket a szabadsalomlevél 4. és 5. pontja tartalmazta. A 4. pont a város területét és jövedelmét érintő rendelkezésekről szólt. Többek között arról is, hogy a városra visszaszállnak „az előbb épített kincstári korcsmával együtt” „az italmérésből, húsfogyasztásból származó jövedelmek, a sör- és pálinkafőzés joga, a piaci és vásári helypénzek, valamint a görögök és cigányok által fizetendő illetmények” is. Már a fentiekből kitűnik, hogy Pétervárad-sáncban–Újvidéken a „korcsmákból”, vendéglőkből, fogadók-ból és csárdákból származó jövedelmek, a „kocsmajogból” származó bevételek nem voltak jelentéktelenek.

A Duna két partját összekötő hajóhidat védő Hídfő-sánc – amely a túlparton felépült pétervárad-i erőd szerves részét képezte – körül gomba módra szaporodtak a Duna lápos, mocsaras, mellékágaival átszelt területéből kiemelkedő homokhátaik keletkező város első utcáiban a vendégeket ellátó kocsmák, fogadók és a nem mindig előkelőnek mondható vendéglők. Itt, a Hídfő-sánc környékén és a várost összekötő homokháton, fából épült raktárak, fa-, épületanyag- és tüzelő-árusító lerakatok közt, a dunai kikötő közelsége miatt a hajósokat, kereskedőket és a katonákat ellátó kocsmák és kétes helyek is megbújtak. A korabeli szemtanúk szerint a városhoz közeledve egyre nőtt a fából épült kocsmák száma, amelyekben pálinkát és bort mértek, „és mindenfelé terjengett a zene és tánc édes mámorra”. Ezekben a kocsmákban általában az egyszerűbb emberek gyülekeztek, akik „rövidlátókként Aeol jelenlétét nem is sejtették”. Hasonlóan írt ezekről a kocsmákról Mihajlo Polit Desančić szerb író, miszerint a Duna utcában, „ott, ahol ma a sétány van, alacsony, leginkább fából épült házak voltak, amelyekben rossz hírű kocsmák bújtak meg”, ahol – a magyar kifejezést használva – „hajósok” ittak. Szerinte a városban csak négy évvel a forradalom kitörése előtt épült fel az első emeletes vendéglő, amelyet Az angol királynőhöz címeztek. Ebben a vendéglőben „nemcsak a száraz torokról gondoskodtak, hanem az éhes hasról is. Az utcán megterített asztalon, a nap minden szakában lehetett főtt és sült ételt kapni, édes-séget és hordóban érlelt savanyúságot, az étek legnagyobb részének alapját azonban a hal képezi. A nem éppen gusztusosan öltözött szakács ékes szavakkal igyekszik a vendégeknek az ízletes ételeket figyelmébe ajánlani”.

Az első kávéház és fogadó Újvidéken a szabad királyi városi rang megszerzését követő évben 1749-ben nyílt meg, Török Hán néven, ezzel nemcsak a kávé elterjedésnek eredetére utalva, hanem az akkor még török uralom alatt lévő szerbiai utasok kedvébe is járva. Újvidéken a két főváros, Bécs és Pest-Buda volt mindennek a mércéje. Hadd említsük meg, hogy az első bécsi kávéház megalapításának a tényét is egy kávéval kereskedő szerb férfi, Ivan Kolycsity nevéhez kötik. A Török Hán megalapításáig Újvidéken csak ivókat, kocsmákat és az ezektől valamivel finomabbnak tűnő vendéglőket ismerték, de a várostól valamivel távolabb, az utak mentén létező csárdákat is ide sorolhatjuk. A Török Hán is a város tulajdonában volt, amit 1795-ben 120 forintért adott bérbe. Mivel Újvidék lakosságának tehetősebb részét a szerbek képezték, és számuk más magyarországi

városokban is jelentős volt, két, a vendéglátással kapcsolatos szó, a kocsmá-kréma és a csárda-čarda magyar nyelvű megfelelője is a szerbhorvát nyelv közvetítésével terjedt el. Mindez természetesen a törökök által meghonosított és elterjedt „keleties” életmód hatására. A kávézás, az italmérőkben való nyugodt iszogatás, a vendéglőkben étkezéssel eltöltött idő, a világ ügyes-bajos dolgairól folytatott eszmecsere, a különböző pálinkák, és borok fogyasztása által előidézett jókedv vagy a túlzásokból fakadó, a kereskedés hevéből eredő, izgága veszekedés-verekezés minden formája jelen volt. A városba vezető utak mentén álltak a túlnyomórészt a város tulajdonában lévő csárdák és fogadók. A kocsmajog itt a várost illette meg. Ilyen volt 1775-ben a Kiskér felől bejövő út melletti fogadó is, amelynek újjáépítését, annak a tilalomnak ellenére is kérvényezte bérlője a királyi kamarától, miszerint az 50 forintnál drágább befektetésnek bizonyult – az pedig a város számára, a kintlévőségei miatt, tilos volt. A bérlő arra hivatkozott, hogy az újjáépítés olcsóbb, mint a javítás. Ez a kiskéri úton lévő fogadó a leggyakrabban emlegetett, városi tulajdonban lévő fogadók egyike volt.

Az italmérés, mivel a város a közeli Hídfőszánc körül alakult ki, állandó csábító kihívásnak bizonyult. A Sáncon magában a szabadalomlevél szerint tilos volt minden más civil épületnek számítót, kocsmát, hentesüzlet és kereskedés építése. Így a katonaság ellátásával megbízott Lausch nevű személy sem mérhetett italt a Hídfőszáncnál. De az italmérés a katonai szolgálatban lévők számára is csábító foglalatosságnak tűnt. Ezért egy Fabsity nevű ügynök egyenesen Béccstől kérte, hogy Bleiberg kapitánynak vonják meg az italmérési jogát a Hídfőszánc közelében. A katonai szervek azonban nemcsak a péterváradai parancsnokság alatt lévő Sáncon, de a városi élet egészére vonatkozóan is a legkülönbözőbb ötletekkel álltak elő. Így 1769-ben Benjaković báró, eszéki és péterváradai parancsnok azt kérte, hogy a városi kocsmákat ne zárják be este 10 órakor, mert így lehetetlenné válik a katonakötelesek megelégedése. A kérést a városi tanács visszautasította a városban uralkodó rend és békesség fenntartására hivatkozva, lévén, hogy az 1761-ben meghozott városi szabályzat elrendelte az este 10 utáni italmérés és hangos zenélés tilalmát. 1787-ben azonban maguk a zenészek kérvényezték, hogy a zenélés idejét a kávéházakban hosszabbítsák meg este 11 óráig, amit a város szintén visszautasított. Az egyedüli kivételt a lakodalmak jelentették. Az italmérőkben, kocsmákban és vendéglőkben való zenélés idejének a meghatározása azonban a későbbiekben is állandó problémát jelentett. Ezt bizonyítja az is, hogy 1788-ban a városi zenészek panaszt emeltek, és felkérték a vármegyét a hétköznapokra vonatkozó muzsikálási tilalom beszüntetésére. Kérésükben hétköznapokon 3 napra kérték az engedélyt, azonban a városi tanács Bachó János királyi biztos rendelkezésére hivatkozva az erre vonatkozó kérelmet visszautasította. A zenészeknek a ránk maradt adatok szerint mindig akadt munkája, mert egyszerre több helyen is muzsikáltak. Például, 1789-ben Benrl Johann, Petz Michael és még egy társuk azt kérték a várostól, hogy engedélyezzék számukra, hogy kétszer hetente báli muzsikát játsszanak a Zöld Koszorú és a Három Korona vendéglőkben.

A városi tanácsnak az italmérésre kirótt adó jelentős jövedelmet jelenthetett, mert 1787-ben, arra a császári rendeletre, amely értelmében mindenkinek, akinek szőlőskertje van, joga van az italmérésre, a vármegyéhez nyújtott be panaszt, azzal érvelve, hogy ennek a rendeletnek rossz hatása lenne a városi jövedelmekre, mert így a városi pénztárba a városi kocsmák bérbeadásának jogán 2400 forinttal kevesebb folyrna be. A katonaság állandó gondot jelentett a városi kocsmáknak, ezért az újvidéki székhelyű gránátos zászlóalj parancsnokai arra kérték

a városi tanácsot, hogy katonáiknak nyáron este 22 óra, télen pedig 21 óra után tiltsa meg a kocsmába járást, és azt is, hogy italt kérjenek vagy lopjanak a kocsmárosoktól, valamint hogy tiltsák meg számukra az utcán való dohányozást.

Újvidék városának és a városban élőknek is biztosan jövedelmező tevékenysége volt a tulajdonukban lévő kocsmák és vendéglők bérbeadása, így 1751-ben, a Három Nyúlhoz címzett vendéglő is, amelynek tulajdonosa, Reiser Jochan, 130 forint évi bérletért adta azt ki Jochan Härtlernek.

A levéltári adatok leggyakrabban az újvidéki érdekes és szép nevű kocsmákban történt különböző kihágásokról szólnak: a Kis Vendéglőben, az Elefántban, a Fehér lóhoz, a Fehér Ökörhöz címzetekben a verekedésben többnyire az őrségen lévő katonák és hajósok vettek részt, de gyakoriak voltak a csalások és lopásokról szóló hírek is. 1810-ben Dejmek Ferenc városi kapitány a városi kávéházakban „tiltott játékokat” játszók ellen tett feljelentést – a tiltott játék pedig a kártyázás volt, de a Fáraó nevű hazárdjáték is dívott az egykori szerencsejátékosok között. A Fekete Györgyhoz (Crni Gyorgye-Kara Gyorgye)¹ címzett, a Duna utcában lévő kocsmában a vendégeket kiszolgáló kocsmáros lányára támadó vendégek miatt tört ki verekedés 1813-ban. A ki nem fizetett adóságokról szóló panaszok is legvégül a városi tanács elé kerültek, különösen akkor, ha az adósságot egy gyilkosság miatt elítélt hagyta maga után. A kocsmái verekedések esetében a rögtön ítélő bíróság intézkedett, így a Három Rózsában lejátszódóban is, ahol a négy verekedő közül kettőt, név szerint Papp Györgyöt és Kollár Andrást felmentették, mert bebizonyosodott, hogy nem vettek részt az összetűzésben.

Az 1848-as újvidéki és délvidéki események előjelei is a városi kocsmákban és fogadóknál voltak érzékelhetők. 1846-ban az újvidéki Fácánhoz címzett fogadóban mulató báli vendégek borgőzös veszekedése már az egymásnak feszülő nemzeti ellentétekről tanúskodott. A bálon január 28-án a jelen lévő szerbek a hivatalos táncrenden kívül a *Lepa Maca* című dal eljátszását követelték a zenekartól. Erre azonban Herger Pál bálbiztos nem adott engedélyt. Mivel kívánságukat nem teljesítették, Pečenović ügyvéd sértegetni kezdte Herger Pál városi szenátort Hergerčének, Hergerkének nevezve őt, majd azt kiabálta, hogy Ausztria becsapta a szerbeket. „A tanúk egybehangzóan Jovan Grujić jogászt okolták a történetekért, aki a szerbiaiakkal ült egy társaságban” – írta Vasa Stajić, az újvidéki levéltár egyik legjobb ismerője, annak a véleményének is hangot adva, hogy – „amióta a Szerbiából jövők megjelentek Újvidéken, azóta a nemzetek között mind gyakoribbak az ellentétek”. A délvidéki hadműveletek alatt, 1849 tavaszán a városba érkezett Perczel Mór a forradalom oldalán álló pétervárad legénység megsegítésére, és a Zöldkoszorú fogadóban szállt meg. 1849. június 12-én, amikor a magyar forradalmi erők a pétervárad várból, a város központjából a dunai hajóhidat ágyúzó Jelašić seregeit vették ágyútűz alá, az ágyúzásban a város 2/3 romba dőlt és leégett. Ez történt, többek között, a Heil-féle sörfőzde és söröző épületével is, amelynek helyén 1853-ban előbb fogadót, majd az Erzsébet királynéhoz címzett szállót építették föl – utóbbi, bár más néven, de ma is áll és működik.

A boldog békeidők

■ Az italmérések, kocsmák, vendéglők és kávéházak működésének törvényes szabályozása a 19. század második felében teljesedett ki. Az ivóknak, kocsmáknak és vendéglőknek a működéshez engedélyre volt szükségük, amelyben a nyitvatartási időt is meghatározták. Természetesen minden tulajdonos arra tö-

rekedett, hogy meghosszabbítsa nyitvatartási idejét, amire a városi hatóságok nemigen adtak engedélyt. Például, a hosszabb engedély nélküli nyitva tartás miatt, 5 forint büntetést róttak ki a Három kapához címzett kocsmá tulajdonosára, Vesztin Ignácra. A város III. és IV. negyedének kocsmárosai és vendéglősei 1854-ben panaszt emeltek a rendőrségi parancsnokság ellen, mert 1 forint illetéket fiztettek a vásár- és ünnepnapokon való zenélés miatt, annak ellenére, hogy vendéglősök már fizettek adót és illetéket, amelyben az említett napokra már benne foglaltatott a zenélési engedély. Az ilyen dupla adóztatásért 1852-ben a városi tanács Gregus Károly városkapitányt azzal bízta meg, hogy a felső közegektől kapott utasításra a tulajdonosokat arról értesítse, hogy az ital-, étel- és a szállásárak jegyzékét hitelesítse, korlátozás nélkül azonban.

Mint ahogyan a magyar kultúra, irodalom és művelődési élet központja Budapest volt, Újvidék a 18. század végén és 19. században nemcsak a magyarországi szerbség, hanem az egyetemes szerb kultúra központjának is számított, mivel Szerbiának egyes részei a 20. századig török fennhatóság alatt maradtak. Így a szerb irodalom, kultúra és művelődési élet jeles egyéniségei hosszabb vagy rövidebb ideig Újvidéken tartózkodtak, különösen 1864 után, miután Pest-Budáról a Szerb Maticát, a szerb kultúra sajátos gyűjtőintézményét Újvidékre költöztették. Így a 19. század második felében Újvidék kocsmái és vendéglői a szerb kultúra „New York”-jává, „Abbáziá”-jává és „Japán kávéház”-ává léptek elő. A legismertebb közülük a Tevéhez címzett volt, elsősorban azért, mert termeiben a magyarországi szerb értelmiség legkiválóbbjai gyülekeztek. Az eleinte földszintes épületet, amely 19. század első felétől Újvidék túlnyomó részt szerbek lakta városnegyedében állt, 1843-ban vásárolta meg egy szerémségi kocsmáros, aki vendéglőjének a tájainkra nem jellemző, a Tevéhez nevet adta. Állítólag maga az állat, a tevé sem volt teljesen ismeretlen az újvidékiek számára, mert időnként, amikor Újvidékre a keletről jövő kereskedők karavánjai érkeztek, az áruszállító málhás állatok között tevék is voltak. Az 1849-es ágyúzás alkalmával a vendéglőépület leégett. Mint ahogyan sokan mások, a vendéglő tulajdonosa is császári hitelből építtette újjá, ekkor már kétemeletesre 1857-ben az épületet, amit ismét a Tevéhez címzett, miközben kiszélesítette, átrendezte, és az új kor követelményei szerint modernizálta. A vendéglő ekkor egy nagyteremből és hat különszobából állt. Két konyhája volt, ebédlője, kikövezett udvara, 50 ló bekötésére alkalmas istállója és 16 kocsi beállítását lehetővé tevő kocsiszíne. Pincéje 500 akó bor és pálinka tárolására volt alkalmas. Udvarában két kutat fúrtak, a tüzelő tárolójában pedig 70 öl tüzelőt raktározhattak. A 19. században „szerb Athénnek” is nevezett Újvidék és általában a nem egy állam keretein belül élő szerbség politikai, irodalmi és kulturális élete kiemelkedő egyéniségei törzsasztallal rendelkeztek itt. Laza Kostić, a szerb irodalom egyik jelentős költője szerint nehezen lehetne ma is hasonló nagy nevekből álló asztaltársaságot összeállítani. A társaság összejövetelein csak úgy forrt a levegő az ugratásoktól és poénoktól, miközben a fiatalabbak eleinte csak „kibicként”, élvezettel hallgatták a művelt fők eszmefuttatásait. A Tevében volt egy „tanári asztal” is, ahol az újvidéki középiskolák ismert tanáregyéniségei, költők, festők, újságírók, színészek gyülekeztek, aki két éven keresztül kéziratos humorisztikus és satirikus újságot jelentettek meg, *Tève* címmel. A kéziratos újság két jeles szerzője Ilija Ognjanović-Abukazem és a szerb költőóriás, Jovan Jovanović Zmaj volt, a lapot Titelbach László rajztanár „rajzolta”, a laptulajdonos, pedig Luka Jocić könyvkereskedő volt, akinek a névnepján, 1874. október 30-án (az ortodox naptár szerinti Lukács-

napon) jelent meg az első szám. A lap két évfolyamon keresztül, időszakosan jelentkezett, attól függően, hogy „akadt-e mecénás, aki 20 kancsó bort fizetett a tanári asztal körül gyülekezőknek” – szölt Újvidéken a fáma. *A Teve sarkán áruuló kofa híresztelése*i címmel a városi történeteket és eseményeket kürtölte élcelődve világgá az újságot készítő vidám asztaltársaság.

A másik, értelmiségiek gyülekezőhelyének számító hely a Zur Linde, a Hárs-hoz címzett söröző, ahol az egyik asztaltársaság tagja a szerb gimnázium tanára, Vasa Pušibrk (Pusibrk Vazul) volt, akinek névnapjára az asztaltársaság tagjainak arcképeivel díszített söröskorsót ajándékoztak. Vasa Pušibrk söröskorsóját Újvidék békebeli társas életének legékesebb bizonyítékaként őrzik.

A fogadók, vendéglők, kávéházak, kávémérés-„ipar” teljes szabályozása, mind országos, mind városi szinten, a 19. század második felében történt meg. A mindenre kiterjedő, aprólékos szabályrendeleteket 1879-ben, 1891-ben, ismételtelen 1893 augusztusában hozta meg Újvidék szabad királyi város törvényhatósági bizottsága, és ezeket a kereskedelemügyi magyar királyi miniszter kisebb változtatásokkal ugyanazon év október 21-én erősítette meg. A fogadók és a vendéglőt működtető szállodák hétköznapokon éjjél után 2 óráig, vasár- és ünnepnapokon éjjél után 3 óráig voltak nyitva tarthatók, reggel viszont csak 5 óraker nyithattak ki. A fogadóknak és a szállodákban a kivételt a farsang ideje és az országos vásárok napjai jelentették, vagy ha zártkörű ünnepséget vagy táncmulatságot (bált) rendeztek, amikor egész éjjel nyitva tarthattak, de csak a városi rendőrkapitányságtól kapott engedéllyel. Egy kikötéssel, „hogy a szomszédos lakók éjjeli nyugalma, valamint általában a közcsend és a rend ne zavartassék”. Külön rendelet foglalkozott a kávémérések zárási idejével (este 8 óra) – ezekben az egységekben ugyanakkor tilos volt a zenélés. Kávémérésnek azt az üzlet minősült, amelyben: „kávét, tejet, teát, csokoládét, és az ezekhez való süteményeket állandóan kapni lehetett”. Itt tilos volt tekeasztalok felállítása, a kártyázás és minden egyéb „játék”. És szintén tilos volt „erkölcstelen életű egyének” alkalmazása, kötelező volt viszont az üzlethelyiségeket „tisztán és egészségesen” tartani. Az előírások be nem tartása pénzbírságot vont maga után, amelyet a városi szegényalap javára fizettek be. Az „erkölcstelen” magánéletű egyének alkalmazását illetően külön szabályzatok is születtek, mint ahogyan a 1883-tól a korcsmai hitel tárgyára vonatkozó szabályrendeletet is hoztak, mely értelmében: „vendéglőkben, korcsmákban és más italmérési helyiségekben, amelyek a szeszes italok kicsinybeli eladási joggal bírtak”, számban és betűvel leírva is 8 forintban állapították meg a hitel összegét. Ez a szabályrendelet „magyarul és a törvényhatóság területén dívó nyelveken, a vendégek által könnyen látható helyen” volt kifüggesztendő.

A városi szabályrendelet megszegésével kapcsolatos történeteknek két főtéri szálloda, a Grand Hotel Mayer és az Erzsébet Királyné vendéglői előtti kioszkban való „utcai zenélés” betiltását követelő jogi csatározás szolgálhat például. A panaszos és sértett fél két előkelő újvidéki polgár volt. Herger Ágoston könyvkereskedő, újság- és képeslap-kiadó és Grujics Jovan hírlapíró volt a betérjesztő, először 1901. április 25-én. Az „adózó polgárok” „félteve őrzött” jogainak semmibe vételét sérelmezték, mivel az egymástól alig 50 méternyire lévő két szálloda kioszkjai mellett, „a nyílt járdán”, „még csak nem is a sátorban”, éjjel 11 óráig hangos cigányzene szól, amit a panaszt emelő „fülsiketítő lármának” neveztek. A városi tanács nem akart ellenszegülni a két tekintélyes polgár kérelmének, talán azért sem, mert a panaszt emelő arra is hivatkoztak, hogy a római katolikus templom közelében van mindkét szálloda. Úgy ítélték meg, nincs rendjén, hogy

a templom előtt az éjjeli muzsikálás miatt „parasztlegényekből, cselédekből, bakákból álló csőcselék verődjön össze, továbbá a prostitúciónak is a leghálásabb tápanyagot nyújtva – amelyek a közerkölcsiség legelemibb követeléseit is mélyen sértik”. A lázadó polgárok véleménye szerint a rendőrkapitányság és a városi tanács sem hozott olyan döntéseket, amelyekkel a „rend fenntartása és az éjjeli nyugalom” biztosítható lett volna, ezért öt éven keresztül – a szállodatulajdonosokkal felváltva – kisebb változtatásokkal fellebbezések tömegét nyújtották be mind a városi tanács határozatai, mind a rendőrkapitányság rendelkezései ellen. Végül az ügy rendezéséért több ízben is a magyar királyi belügyminisztériumhoz fordultak, egy „álmatlan nyári éjszakán” táviratilag is. A szállodatulajdonosok egyike szerint a panaszt emelők nem is abban az utcában laktak, ahol a két kioszkot működtették. Fürts János szerint „nem állt” az éjjeli nyugalom zavarása, mert „... a városban, különösen, pedig nyáron, még 11 órán túl is pezsgő élet uralkodik, és igen kevés ember van, aki 11 óra előtt nyugalomra térne, mert hiszen majdnem 9 óráig világos van, az üzletek is ezen órában nyitvák, de az alulírók, így Herger Á., Dr. Wágner K., Dimovits Miklós, Moser Emília és Herger Béla egész más utcában és így távol tőlem laknak, kiket, lehet, hogy a Mayer szálloda előtti zene, de az én kioszkom előtti zene nem zavar, és csak egyedül Grossinger János lakik egy utcában velem, de az is oly távol, hogy ehhez sem jut fel a zene zaja, de másrészt az ő gyógyszertára is 1 óráig nyitva lévén, az ő éjjeli nyugalma háborítást nem szenved”. „A kioszkok előtt a főutcán és városház-tér előtti korzón való sétálás pedig nem a zene következménye, arról pedig én nem tehetek, hogy a város közösségének nagy része ott sétál, és ez által csoportosulást idéz elő, de ez a csoportosulás, éppen, mint a főkapitány úr közgyűlésén is kijelentette, soha rendőrségi beavatkozást maga után nem vont, és végre is a közönségnek a sétálást betiltani nem lehet, de, hogy nem az zene folytán sétál a közönség, bizonyítja ezt azon körülmény, hogy a főutcán végig a posta épülettől egész a Ditzgenféle sarokig, noha a zene csak a kioszk előtt van, sétál.”

Az impériumváltást követő időszakban...

■ Az impériumváltás utáni időszakban, 1918 után, a boldog békeidők megszűntével, az élet modernizálódásával, különösen 1929 után Újvidék – vagy ahogyan kötelezően hívták, Novi Sad, amit magyarul gyakran írtak Noviszádnak – az átszervezett Jugoszláv Királyságban a Dunai Bánság székvárosaként a vendéglők, kávéházak, büfék és népkonyhák világába jutott. Még működött, de már más néven, a város két szállója. Az Erzsébet királynét a román származású jugoszláv Mária királynéra keresztelték, a másikat pedig a kor politikai követelményei alapján Szabadság (Sloboda) szállónak nevezték el, de a Városi Jódos Fürdő mellett az új Park Hotelt is fölépítették. A megváltozott világról tanúskodik a kocsmák, vendéglők és egyéb italmérések, sörözők számának fokozatos csökkenése 1922-ben, a szállókat nem számítva, még 94 vendéglő működését jegyezték, 1940-ben a városban „csak” 46 vendéglőt és kávéházat, viszont megjelent az új-kort hirdető 10 büfé, illetve a szegények és nincstelének számára 10 népkonyha is. Az igazi „újvidékies” dolog azonban a Duna partján elterülő strandfürdő területén lévő fák árnyékában, fából faragott nagy terasszal rendelkező vendéglő lett. A riviérára emlékeztető, magas jegenyékkel övezett homokos parti fürdő, a Strand a két világháború közti időszakban a városi társas élet legkedveltebb hely-

színévé vált. A vidám helyek számának csökkenése a második világháborút követő időszakban már más társadalmi feladattal éledt újjá.

A múltba nyúló kapcsolat...

■ Az egykori, harmadik Jugoszlávia szétesése előtt Újvidék a Vajdaság Autonóm Tartomány fővárosaként az egész régió jelentős gazdasági, politikai és mindezekfölött a jugoszláviai-vajdasági magyarság művelődési és kulturális központja lett. Itt jelent meg az első magyar nyelvű napilap, a *Szabad Vajdaság – Magyar Szó*, 1948-ban megszólalt magyarul a rádió, 1957-ben a Forum Könyvkiadó jött létre, majd 1968-ban beindult a magyar nyelvű televíziózás is. Az 1959-ben alapított magyar tanszékkel az óvodától az egyetemig megszerveződött a magyar nyelvű oktatás, az Újvidéki Egyetem karaira is számos magyar nemzetiségű egyetemista iratkozott. Így abban az időszakban a jugoszláviai magyarság sajátos központjává vált Újvidék.

Az újvidéki magyarságnak, így a csúcserőtelmeségnek is, a múlt század hatvanas éveitől kialakult a társasági élete, így egyik kultikus helye, a Forum és *Magyar Szó* által működtetett, Dunán lévő horgásztanya és étkező, valamint a városban lévő Dominó kiskocsmája volt. A Dominó a mostani Čirpanova és Branislav Nušić utcák (az egykori Német és Vásár utca) keresztlődésénél állt. Tulajdonosa, a Dominó kisvendéglőt 1965. november 29-én nyitotta meg. Ő maga a ritka, magasan szakképzett újvidéki pincérek, vendéglőtulajdonosok közé tartozott. Családi vállalkozásként, családi hangulatban vezetett kisvendéglője rövid időn belül az újvidéki magyarság, középiskolások, egyetemisták, színészek, újságírók – az értelmiség – törzshelyévé is vált.² Így leggyakrabban a *Híd* folyóirat és a magyar tanszék vendégeit is ide invitálták meg. Ide vezette a nyolcvanas évek elején Bori Imre kolozsvári vendégét, Kántor Lajost, akit, amikor asztalhoz ültek, szokása szerint a kisvendéglő tulajdonosa (Bori Imréné szomszédja is volt) üdvözölt. Mindkettőjükhez fordulva, vendéglátóként Bori Imre arra kérte őket, hogy mutatkozzanak be egymásnak, ők ketten, pedig szinte egyszerre mondták ki nevüket: „Kántor Lajos vagyok...” Így, a névrokonság alapján a kolozsvári Kántor Lajosnak is kultikus helyévé-kisvendéglőjévé vált a huszadik századi újvidéki Dominó kisvendéglő. A bemutatkozás pedig bevonult a már nem létező újvidéki Dominó kisvendéglőről, annak tulajdonosáról és a két vendég irodalomtörténész kapcsolatáról szóló történetbe, egy mára már nem létező hangulatokat idéző, nosztalgikus emlékezők közé.

■ JEGYZETEK

1. Crni Djordje-Karadorde Petrović az első szerb felkelés vezére (1804)

2. Kántor Lajos fia, ifj. Kántor Lajos visszaemlékezése szerint a Dominóban megfordult Törőcsik Mari, Agárdy Gábor, Ruttkay Éva, Latinovits Zoltán és Burt Lancaster is, Szepesi György és a Fradi teljes csapata és sokan mások. A romániai magyarok közül Tökés László, Kányádi Sándor és Lászlóffy Aladár is.